

Felsőoktatás Magyarországon – Romák/cigányok a magyar felsőoktatásban

Bevezetés

Jelen munka a magyarországi felsőoktatást és a romák/cigányok megjelenését a magyar felsőoktatásban mutatja be. A magyar felsőoktatás, már több évszázada nemzeti és kultúránk része, mely egy ország modernkori társadalmának működésében elengedhetetlen. A dolgozat első egysége ezt a felsőoktatási helyzetet kívánja röviden bemutatni, ismertetni.

A dolgozat másik részében a romák/cigányok felsőoktatásban való jelenlétét kívánja bemutatni. Ezen egységben a roma/cigány lakosság iskolázottsági mutatói, különböző roma/cigányokat támogató ösztöndíjak és programok ismertetésére kerül sor. Az érintett csoporttal kapcsolatban említésre kerülnek a felsőoktatásba kerülést akadályozó hátrányok és iskolai szegregáció, amely problémával való foglalkozás nagyon fontos, hiszen rengeteg roma/cigány fiatal a szegregált oktatás miatt nem tud érvényesülni az oktatás magasabb szintjein, illetve felnőttként a munkaerőpiacon sem.

Felsőoktatás Magyarországon

A magyarországi felsőoktatás közel nyolc évszázados történelemmel rendelkezik, emellett az egyetemes és a nemzeti kultúra része is volt. A mai egyetemi és főiskolai intézményrendszer pillérei XVI., illetve a XVII. században alakult ki. A főiskolai képzés elődintézményei egyházi fenntartásúak voltak, jezsuita, református kollégiumok és evangélikus líceumok voltak. 1947-től elismert felsőoktatási intézmények, csak állami intézmények lehetettek. Ekkor államosították az egyházi intézményeket, szétválasztották az oktatást a kutatástól, illetve az egyetemek nem kaptak jogot a tudományos minősítésre. A rendszerváltozást követően a felsőoktatás struktúrája átalakult. Előmozdulás történt a tömegoktatás irányába, melyet demográfiai fejlemények motiváltak. Nagy létszámú volt annak a korcsoportnak a száma, akik az egyetemekre, főiskolákra iratoztak be. 1980-ban még a hallgatók létszáma 64057 fő volt, viszont 1993-ban már 103713 fő majd további emelkedést mutatott és 1996-ra 141871 főre emelkedett, ez akkor a 20-24 éves korosztály 16,1%-a volt.⁹⁸

A verseny új tényezőként jelent meg az oktatásban, az állami intézmények mellett egyre több magán, illetve felekezeti felsőoktatási intézmény jelent meg vagy alakult újjá a rendszerváltás után. Továbbá több külföldi székhelyű oktatási intézmény kihelye-

---

⁹⁸ Turcsán Gábor (1998): *Esélytelen egyenlőség*. p.35.

Letöltés helye és ideje: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00016/> 2016. 08.01.

zett telephelyeket létesített Magyarországon. Még 1990-ben 15 egyházi intézmény volt, ebből nyolc Budapesten és hét vidéken, ez a szám 2009-re 25-re bővült.

1990 előtt a felsőoktatást teljes egészében az állam finanszírozta, az úgynevezett maradék elve szerint. Tehát ha a gazdaság romló tendenciát mutatott, akkor kevesebb jutott az oktatásra, azaz kevesebb embert vettek fel felsőoktatási intézményekbe. Ebben a rendszerben a 18-25 éves korosztály mindössze 10-13%-a tanult a magyarországi felsőoktatási intézmények valamelyikében. Az érettségi vizsgát tevők aránya ebben az időszakban mindössze egyharmados volt. A rendszerváltás után az európai felzárkózás egyik legfőbb elemének tekintették, hogy a magyar felsőoktatásban tanulók számát megemeljék. 1980 és 1990 között 10 ezer fővel nőtt a felsőoktatásban tanulók létszáma. A korábbi 64 ezerről 76 ezerre nőtt ez a szám. 1996-ban pedig 141 ezer volt azoknak a száma, akik valamelyik magyarországi felsőoktatási intézményben tanultak.

1993-ban önálló törvény született a felsőoktatásról, 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról, szabályozta a felsőoktatási rendszer működését, autonómiáját, az állam szerepvállalását, rendelkezéseivel biztosítja a tanítás, a tanulás, a tudomány a és a művészet szabadságát. Továbbá a törvény lehetővé tette, az állami intézmények mellett a nem állami, hanem magán vagy egyházi intézmények létesítését, illetve működését egyaránt. Az egyetem egyetemi és főiskolai képzést egyaránt folytatnak.

A rendszerváltás legfontosabb hatása a felsőoktatásban kevésbé érvényesült, mert kevésbé nyílt meg a változások előtt, az oktatás másik két szegmensével ellentétben. A felsőoktatást az utóbbi évtizedekben érintő legnagyobb változás a hallgatói létszám növekedése. Székely Mária, Csepeli György és Örkény Antal 1997 őszén felsőoktatási hallgatókat vizsgált. Ebből láthatóvá vált, hogy a hallgatók létszáma pár éven belül drasztikusan nőtt, sokkal több hallgató származik olyan családból, ahol a szülők szakmunkás végzettséggel rendelkeznek. Gazsó Ferenc pedig a társadalmi egyenlőtlenségekre hívta fel a figyelmet, ebben az időszakban. Tanulmányában arról tesz említést, hogy a diplomához megfelelő státusz, anyagi és kapcsolati tőke szükséges, azoknak, akiknek a szülei nem rendelkeznek ilyen tőkékkel, vagy iskolai végzettségük alacsony nem érvényesülhetnek megfelelően. A szociáldemográfiai adottságok iskolai karriernek jellegzetességeit írta le, bizonyos, hogy kisebb településekről indulva magasabb státust indukáló iskolatípusok és intézmények, illetve az oktatási szintek nehezebben elérhetőek. A településtípusok szerinti felosztás szintén összefüggést mutathat a hátrányos helyzettel, ugyanakkor megállapítást nyert az is, hogy a felsőoktatásba kerülést esélyét a kis település kevésbé csökkenti, mint a szülők iskolai végzettsége. A felsőoktatás diverzifikált voltát erősíti, hogy egyes szegmensei csak bizonyos szociális háttérrel rendelkezők számára könnyebben elérhetőek. A felsőoktatásba való belépés ugyanakkor nem garantálja a diploma megszerzését, mivel az azt megszerzők aránya igen magas, az elmaradt nyelvvizsgák miatt.

A demográfiai változások mellett a rendszerváltás után megjelent az oktatási piac bővülése is. 2000/2001-es tanévben az állami egyetemeket és főiskolákat érintő integráció következtében a felsőoktatási intézmények száma 89-ről 62-re csökkent, majd lassú növekedést mutatott. 2007/2008-as tanévben már 71 volt a felsőoktatási intézmények száma Magyarországon. A intézmények számának bővülése a hallgatói létszám bővülését is okozta. A hallgatói létszám nem csak a rendszerváltás utáni években növekedett, 2005-re már négyszeresére nőtt a hallgatói létszám Magyarországon, de ez a növekedés nem csak hazánkban, hanem az Európai Unió többi tagállamában is tapasztalható. A felsőoktatás finanszírozása elsősorban az állam feladata, de mindenhol jelentős

terhet ró az állam költségvetésére, ha a felsőoktatás minőségét meg akarják tartani, illetve, ha fejlesztéseket szeretnének megvalósítani.

A felsőoktatás alakulásának szempontjából lényeges változásnak mondható a bolognai rendszer bevezetése, amely nagyobb mobilitást biztosít, mind az oktatóknak, mind a felsőoktatásban tanuló hallgatóknak. A bolognai rendszerben részt vesz több EU tagállam is, így a mobilitás az Európai Unión belül biztosított. 2004-től kezdődött meg az áttérés a bolognai rendszerre. A rendszer, mint a felsőoktatás is három ciklusra oszlik, alap (BA, BSc.), mester (MA, MSc), illetve doktori (PhD) képzésre. A képzések esetében a felsőbb szintekre való belépés biztosított, ha az alacsonyabb szint teljesítésére kerül. Az egyetem és a főiskola is mind a három képzési ciklusban folytathat képzést. Egyetemnek tekintjük azt a felsőoktatási intézményt, amelyik legalább két képzési területen jogosult mesterképzésre, ezen felül jogosult doktori képzésre és a doktori fokozat odaítélésére is.⁹⁹ A művészeti és hitéleti képzést folytató egyetemekre ettől eltérő szabályozás vonatkozik. A felsőoktatási intézmények alap és mesterképzését a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) végzi. A támogató szakértői vélemények birtokában a bizottság a szakindítás tényének központi nyilvántartásba vételét követően indíthatnak. Valamennyi alap-és mesterszak esetében a jogszabály határozza meg a képzési és kimeneti követelményeket egyaránt. A felsőoktatási intézményekben folyó képzések és tudományos tevékenységek minősítése és hitelesítése a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság feladata. A bizottság nyolc évenként felülvizsgálja a felsőoktatási intézmény személyi és tárgyi feltételeit egyaránt. Erre azért van szükség, hogy az adott tudományterületen az előírt képzési szintnek megfelelően működik-e a felsőoktatási intézmény.

A fent említett három ciklusos képzésben kivételt képeznek az olyan szakok, melyek nem bonthatók alap és mesterképzésre ezeket osztatlan képzéseknek nevezzük. Ebben a képzési formában a megszerzendő kreditek száma 300-360 és mesterfokozattal záruló 10-12 féléves képzések. Ellenben az alapképzéssel, ami 6-8 féléves és 180-240 kreditet kell megszerezni. A hitéleti képzések mellett osztatlan mesterképzés folyik az állatorvos-, építész-, fogorvos-, gyógyszerész-, jogász- és orvosképzés esetében, továbbá egyes művészeti szakokon és napjainkban a tanárképzésben is.

A nappali tagozatos képzésekre mindhárom képzési szegmensbe, a hallgatók száma folyamatos emelkedés mutat 2003-tól kezdve. A 2007/2008-as tanévben a nappali tagozaton tanuló hallgatók száma 243 ezer fő volt. A jelentkezők és a hallgatók korcsoportos összetétele a következőképpen alakult. A jelentkezők között a 20 éves és annál idősebbek aránya évek óta növekvő tendenciát mutatott, majd megszakadt és 2008-as adatok újra növekedést mutatnak. A 2000-es évek elején a 30 évesek és idősebb korcsoportok aránya az oktatásban 2001 és 2005 között 16% illetve 21% volt. Ezt alapvetően azzal magyarázták, hogy az 1990-es években könnyebb volt a felsőoktatási intézményekbe való bejutás és akik korábban az felsőoktatáson kívül rekedtek jelentősebb arányban iratkoztak be valamelyik felsőoktatási intézménybe.

Magyarországon az Alaptörvény határozza meg az oktatással kapcsolatos alapvető jogokat, deklarálja a vallásszabadságot, a lelkiismereti szabadságot, a véleménynyilvánítást, a tudományos kutatást a tanítás, illetve a tanulás szabadságát. A nemzetiségek

---

⁹⁹ 2005.évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról (2005) Letöltés helye és ideje: <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0500139.TV> 2017.04.01.

számára az Alaptörvény biztosítja továbbá a kulturális identitás, az anyanyelvű oktatáshoz való jogot, és minden állampolgár számára a művelődéshez való jogot egyaránt. Ezt a jogot kiterjesztették az ingyenes alap, illetve középfokú oktatáson túl a képességeik alapján hozzáférhető felsőoktatásra is, továbbá a törvényben meghatározott anyagi támogatást biztosít.¹⁰⁰ Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát, ezen felül a felsőoktatási intézmények mind a kutatás, mind a tanítás tartalmát és módszerét illetően önállóak szervezeti rendjüket törvény szabályozza.¹⁰¹

Ennek jogi keretét a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény szabályozza. A jelenlegi szabályozás szerint ma Magyarországon a magyar államon kívül az országos nemzetiségi önkormányzat, egyházi jogi személy, Magyarország területén székhellyel rendelkező gazdasági társaság, illetve magyarországi nyilvántartásba vett alapítvány, közalapítvány, vallási szervezet alapíthat felsőoktatási intézményt.

Napjainkban 1 millió 728 ezer gyermek és fiatal vett rész a közoktatási, illetve a felsőoktatásban. Jelenleg 66 működő felsőoktatási intézmény van Magyarországon, ezekben az intézményekben 2015. októberében 295316 fő tanult az összes képzési rendszerben. Ez az érintett 3-22 éves korosztály 86%-a. 2015-ben 79 ezer jelentkező volt alap és mesterképzésre nappali tagozatra. Az összes hallgató számát nézve 2015-ben 210 103 fő vett részt nappali munkarendű képzésben, 3583 fő esti munkarendű képzésben, levelező képzésben 73060-an fő még távoktatási formában 8570 aktív hallgatói státusszal rendelkező egyetemista tanult.¹⁰² Ha százalékos adatokkal szeretnénk ezt bemutatni, akkor a 2015/2016-os tanévben a felsőoktatásban tanulók 29%-a közel 85 ezer fő nem nappali rendszerű képzésben tanul. A diákok 86%-a levelező képzésben, 10%-a távoktatásban, 4%-a esti munkarendben tanul. A felsőoktatási intézményekben tanulók közül 2015-ben 41 ezren kapták meg felsőfokú oklevelüket, 2 ezer fővel többen, mint 2014-ben. 6800 fő volt azoknak a száma, akik sikeres záróvizsgát tettek, de oklevelüket a nyelvvizsga bizonyítvány hiánya miatt nem kaphatták meg.

A hallgatói létszámcsökkenés már 2006-ban elkezdődött és azóta folyamatosan a hallgatói létszám csökkenésével találkozhatunk. Az alapképzésre jelentkezők száma csökkent az előző évekhez képest, még a mesterképzésbe jelentkezett hallgatók száma növekedést mutatott. A felvettek száma 2015-ben 53 ezer fő volt. A legnagyobb csökkenés a távoktatásban figyelhető meg, ahol 1531 hallgatóval tanult kevesebb 2015-ben, mint az azt megelőző évben. A hallgatói létszámcsökkenés aránya 2012-től kezdve mérseklődni látszik. 2012-ben 5,9%, 2013-ban 5,4% 2014-ben 4,2% 2015-ben 3,7%-ra mérseklődött a csökkenés.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Magyarország Alaptörvénye (2011) Letöltés helye és ideje: <http://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf> 2017.03.20.

¹⁰¹ Magyarország Alaptörvénye (2011): Letöltés helye és ideje: <http://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf> 2017.03.20.

¹⁰² Emberi Erőforrások Minisztériuma (2015): Felsőoktatási statisztikai gyorstájékoztató a 2015/2016. tanév eleji (2015.10.15-i) adatgyűjtés adataiból. Letöltés helye és ideje: http://www.kormany.hu/download/f/c9/80000/Gyorstajekoztato_20151015_20151102.pdf 2017.03.20.

¹⁰³ Emberi Erőforrások Minisztériuma (2015): Felsőoktatási statisztikai gyorstájékoztató a 2015/2016. tanév eleji (2015.10.15-i) adatgyűjtés adataiból. Letöltés helye és ideje:

A legnépszerűbbek a gazdasági és műszaki területek, a jelentkezők 16,6%-a jelölt meg első helyen idetartozó képzést. A jelentkezőknél a másik fő szempont az állami finanszírozott helyekre való bejutás. A teljesen vagy részben állami finanszírozott hallgatók aránya 67% volt. Jelenleg 140 ezer hallgató vesz részt különböző államilag támogatott képzésekben. A felsőoktatási intézményekben több mint 11 ezer hallgató vesz részt felsőfokú szakképzésben, ez az összes hallgató 4,1%-a. A legtöbb hallgató, még mindig az alapképzésben fordul elő, számuk, több, mint 181 ezer főre tehető, mesterképzésben a hallgatók mindössze 12%-a vagyis 37 ezer fő tanul, a legalacsonyabb szám a PhD, illetve a DLA képzésben található. A hallgatók mindössze 2,5%-a vagyis 7323 hallgató tanult ezekben a képzési formákban 2015-ben.

Az oktatás finanszírozása az adott év költségvetési forrásaitól függ, a továbbiakban röviden ezek kerülnek összefoglalásra.

A felsőoktatási intézményekkel szemben elvárásként mutatkozik meg, hogy az alaptevékenységük az oktatási és kutatási tevékenységük során saját bevételeikre támaszkodjanak, illetve külső és piaci forrásokra egyaránt. Ezen források stabilizálásával csökkenhet a felsőoktatási intézmények függősége a költségvetési forrásoktól. A költségvetésben jelenleg számos probléma és anomália áll fent a szigorú szabályozás miatt. Rendszeresen korlátozás van, ami miatt az intézmények nem tudnak megfelelően gazdálkodni az államtól kapott pénzből, és egy idő után érdektelenné válnak. Ilyen korlátozás például az eszközbeszerzések és a saját bevételeik felhasználását szabályozó törvényi rendelkezések. Fontos új elemként jelent meg a feladatalapú finanszírozási rendszer. Magyarország kormánya úgy véli, hogy a felsőoktatási intézmények bevételei nem csak az állami költségvetésből származhatnak. Ezt a klasszikus modellt elavultnak tekinti a kormány, és helyette a fent említett feladatalapú finanszírozási rendszer bevezetését vette fontolóra. Ez a rendszer teljesen más alapon nyugszik, mint a klasszikus modell. Átlátható alapokra helyezi az intézményektől megrendelt közfeladatok valós költségeit, azok finanszírozását, illetve elválaszthatóvá teszi azokat az üzleti, vállalkozási típusú tevékenységektől. A kormány felsőoktatási stratégiája tehát egyfajta fokozatváltás a felsőoktatásban. Célja, hogy egy teljesítményalapú rendszert vezessen be, és elvárja az intézményektől, hogy egyre nagyobb mértékben vonjanak be piaci forrásokat. A kormány ebben a tekintetben eltérő szabályozást és értékelést javasol a különböző felsőoktatási intézménytípusokra, javasolja, hogy a felsőoktatási intézményekre vonatkozó gazdasági szabályozási rendszer egyszerűsítését, és olyan szabályok létrehozását, melyek jobban illeszkednek a felsőoktatási intézmények feladataihoz és támogatják ezen feladatok ellátását is.

Miért van erre szükség? Magyarország kormánya 2009-ben 193 milliárd forinttal támogatta a felsőoktatást, még ez az összeg 2013-ban csak 133 milliárd forint volt, 2015-ben pedig 171 milliárd forint.¹⁰⁴ A fent említett hallgató létszám arányokat tekintve, a hallgatók száma folyamatos csökkenést mutat, még a felsőoktatás finanszírozásának aránya megnőtt. A hallgató létszám 2008 és 2014 között Magyarországon 20%-al csök-

---

<http://www.kormany.hu/download/f/c9/80000/>

Gyorstajekoztato_20151015_20151102.pdf 2017.03.20.

¹⁰⁴ Országgyűlés Hivatala (2016): Finanszírozási reform a felsőoktatásban.

Letöltés helye és ideje: http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_42_felsooktatatas_finanszirozas.pdf/06bb7668-7571-4c9a-a139-086e91a0ca38 2017.03.03.

kent, még a szomszédos országokban pl. Ausztriában és Szerbiában ez az arány 24%-al illetve utóbbi esetében 2,2%-al emelkedett. Az Európai Egyetemek Szövetsége éves jelentéseiben azt vizsgálja, hogy az európai felsőoktatási intézmények finanszírozása hogyan változott meg a 2008-as gazdasági válság óta. A vizsgált intézmények nagy részénél megfigyelhető teljesítményalapú rendszerre történő átállás. A fejlett országokban pl. Németország, Skandináv térség országai, (Norvégia, Dánia, Svédország) 20 és 40%-os hallgatói létszámnövekedés figyelhető meg.¹⁰⁵ Magyarország is azt szeretné, ha a felsőoktatási intézmények a feladatalapú finanszírozásra állva még több hallgatóval rendelkeznének, és bővítenék a piaci forrásait. Így a felsőoktatási intézmények nagyobb autonómiával rendelkezének költségvetésük tervezése és gazdálkodása során.

A magyarországi felsőoktatás általános ismertetése után a dolgozat következő részében a felsőoktatásban tanuló roma/cigány hallgatók statisztikai mutatói, továbbá segítő tényezői kerülnek ismertetésre.

Romák/cigányok a magyar felsőoktatásban

1993-ban a 20-24 éves romák/cigányok 15,6%-a rendelkezett szakmunkás végzettséggel és 1,5% szakközépiskolai vagy gimnáziumi érettségi bizonyítvánnyal. A 25-29 éves romák/cigányok esetében az érettségi bizonyítványt szerzők aránya 2% még a szakmunkás végzettséggel rendelkezők száma 13,2%. A legmagasabb szám a 30-34 éves korosztálynál tapasztalható. Itt már a szakmunkás végzettséggel rendelkezők száma: 17,2%, az érettségi bizonyítványt szerzők száma 2,7% és itt már megjelennek a diplomások is, igaz nagyon kicsi, mindössze 0,4%-ban.¹⁰⁶ A legnagyobb különbség a felsőfokú tanulmányok terén mutatkozik meg napjainkban is. Bár nagyon nehéz olyan adatokat találni, melyek nem torzítanak, hiszen a népszámláláskor derül ki, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül hányan vallják magukat roma/cigány származásúnak. Hazánkban, a cigányság felsőoktatásban tanulása még mindig nem mutat jelentős képet, még 1971-ben és 1993-ban a roma lakosság, mindössze 0,2%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel. Egy 2000-es kutatás szerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, ahol a roma/cigány népesség aránya 12,2 volt, szintén 0,2% volt azok száma, akik felsőfokú végzettséggel rendelkeztek¹⁰⁷. A felsőfokú végzettség megszerzésére irányuló hajlandóság a lakóhely és életkor függvénye egyaránt, tehát, minél magasabb valaki iskolai végzettsége annál jobban szeretne felsőfokú végzettséget szeretne, és lakóhelye minél inkább frekventált, annál inkább

---

¹⁰⁵ Országgyűlés Hivatala (2016): Finanszírozási reform a felsőoktatásban.

Letöltés helye és ideje: http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_42_felsooktatasi_finanszirozasi.pdf/06bb7668-7571-4c9a-a139-086e91a0ca38
2017.03.03.

¹⁰⁶ Kemény István (1995): *Romák és az iskola*. p. 73. Letöltés helye és ideje: http://www.hier.iif.hu/hu/educatio_reszletes.php?id=34 2016.07. 23.

¹⁰⁷ Habcsek László (2007): *A roma népesség iskolázottságának területi alakulása*. p.732. Letöltés helye és ideje: http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=34199
2016.07.20.

közel érzi magát ahhoz, hogy diplomát szerezzen. Az életkor szerinti megoszlás tekintetében egyfajta hullámvázis figyelhető meg, vagyis a fiatal roma/cigány lakosság 18 éves kor alattiak mintegy fele gondolja úgy, hogy diplomát szerez, és a 19-25 év közötti roma lakosság körülbelül 20%-a tervezi a diplomaszerzést. Ennél a korosztálynál már az is döntő tényező, hogy mikor szeretne a fiatal családot alapítani. Az elmúlt évtizedekben számos oktatáspolitikai intézkedés történt, hogy a roma/cigány fiatalok diplomához jutását elősegítsék. Különböző ösztöndíjak és tehetséggondozó programok segítették a diplomaszerzésüket.¹⁰⁸ Itt különösen említésre méltó, hogy nagyon jól kiépült ösztöndíj-rendszer segíti a cigány fiatalok felsőoktatásba jutását és bent maradását, diplomaszerzését. A Miniszterelnöki Hivatal 2000-2003-as jelentése szerint hazánk költségvetése a kilencvenes évek második felétől kiemelt támogatást biztosít a cigány fiatalok számára. 2000-ben az általános iskola felső tagozatától, a szakiskolai és gimnáziumi tanulókon át, az egyetemi, illetve főiskolai hallgatókig, valamennyi tanulmányi követelménynek megfelelő pályázatot pozitívan bíráltak el és a diák ösztöndíjban részesülhetett. Az Igazságügyi Minisztérium és a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány, valamint a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány a 2000/2001-es tanévben 7575 roma/cigány fiatal részesült tanulmányi ösztöndíjban. Közülük, 4297 általános iskolás, 2669 középiskolás diák és 609 felsőoktatásban tanuló részesült támogatásban. A rendelkezésre álló keretösszegek folyamatosan emelkedtek. Az Igazságügyi Minisztérium 2001-ben 200 millió forintba emelte a keretösszeget, 2002-ben pedig 250 millió forintba. A Gyurcsány kormány idején az ösztöndíjak egy időre, felfüggesztésre kerültek, mivel sok volt a jogosulatlan igénybevétel.¹⁰⁹ Magyarországon, a roma/cigány származás önbevalláson alapul, azaz bárki romának/cigánynak mondhatta magát, és így jelentős számban nem roma/cigány egyetemisták is ösztöndíjban részesülhettek. A felfüggesztett kifizetések nagy hátrányba hozták azokat a roma/cigány tanulókat, akiknek a továbbtanulása, illetve a megélhetése függött az ösztöndíjtól.

Kutatások szerint a szociokulturális tényezők azok, amelyek nagyban befolyásolják egy roma fiatal életútját, ebben belefoglaltatik a szülők, testvérek iskolai végzettsége egyaránt. A hazánkban élő romák/cigányok, több, mint 60%-a él kis településen, többnyire szegregátumokban, rossz lakáskörülmények között. Mintegy 100 olyan település van hazánkban, amely végérvényesen az elszegényedés és „elgettősodás” szélére került.¹¹⁰ Ezekről a településekről a kitörés lehetősége nagyon kicsi, hiszen sokszor az a család anyagi helyzete sem engedi meg, hogy a gyermek tovább tanulhasson. Emiatt is mutat riasztó képet, a különbség a roma/cigány és nem roma/cigány lakosságban a diplomával rendelkezők aránya. A 90-es években a roma/cigány lakosság, mindössze 0,2%-a

¹⁰⁸ Kardos Katalin (2012): *Roma/cigány származású hallgatók és a felsőoktatási tehetséggondozó kapcsolata*. p.61. Letöltés helye és ideje: <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/kapocs-letoltheto--lapszamai/kapocs-2014/125/news> 2016. 07.21.

¹⁰⁹ Kállai Ernő (2006): *Átszervezések kora*. p. 188. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások, Budapest

¹¹⁰ Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium – Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság (2011) Nemzeti Társadalmi, Felzárkózási stratégia. p.49. Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest

még a nem roma/cigány lakosság 9,5%-a rendelkezett felsőfokú oklevéllel.¹¹¹ Ahhoz, hogy egy roma/cigány fiatal aktív részese lehessen a munkaerőpiacnak hosszútávon, továbbá, hogy különböző képzéseken vehessen részt szükséges, hogy megfelelő versenyképes végzettséggel rendelkezzen. A cigányságot vizsgáló irodalmak szerint, az egyetlen út, hogy a roma/cigány fiatal beilleszkedjen és a cigány társadalom felemelkedjen az az iskolának köszönhető.

2003-ban a minisztérium beterjesztette a legfontosabb törvénymódosításokat, elkezdődött az integrációs hálózat felépítése és az integrációs program. 2004-ben az új Nemzeti Alaptanterv elkészült és bevezették a reintegrációt is, azoknál a gyermekeknél, akik álfogyatékosoknak lettek minősítve. elindult az „Utolsó padból” program. A program célja, hogy az indokolatlanul gyógypedagógiai iskolába, illetve osztályokba irányított tanulók reintegrációját szolgálja, tehát az álfogyatékosnak minősített gyerekek visszahelyezése a normális iskolai képzésbe. Fontos lépés volt, hogy ezeknek a gyerekeknek történjen meg a felülvizsgálata is, de nem az a bizottság végezte, akik eredetileg a speciális osztályokba való elhelyezésükről döntött. 2004-re nagyjából csökkent is azoknak a gyerekeknek az aránya, akiknek ténylegesen igénybe kell venniük a speciális iskolákat és osztályokat. A gyógypedagógiai beiskolázás aránya az Európai Unióban 2,5-3%, még Magyarországon 2003-ban 5,3%-os volt ez az arány. Ekkor a roma gyerekek 20-22%-a járt speciális gyógypedagógiai iskolába, osztályba. Az Oktatáskutató Intézet vizsgálatai szerint 2000-ben 770 általános iskolai roma/cigány osztály működött hazánkban, ezekben az osztályokban 9 ezer roma/cigány tanuló járt az összes roma/cigány diák 9,6%-a. A minisztérium megpróbálta felszámolni a szegregált oktatást, és kerülni igyekezett a nevelést miszerint a roma/cigány tanulókat címezni meg ezzel. Két célcsoportot neveztek meg a sajátos nevelési igényű tanulókat és a halmozottan hátrányos helyzetűeket. Az első csoportba azok a tanulók tartoznak, melyek gyógypedagógiai oktatásra szorulnak, enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosok, illetve nem értelmi fogyatékosok, de rész képtesség zavarral rendelkeznek, ide tartoznak a diszlexiások, diszgráfiások és diszkalkuliások, továbbá a magatartás zavarosok, pl. a hiperaktív tanulók. A második csoportba, amely a halmozottan hátrányos helyzetű nevet kapta, objektív kritériumok vonatkoztak. Eszerint, azok a családok tartoztak ide, melynek tagjai legfeljebb 8 osztályt végeztek, és anyagi helyzetük miatt jogosultak a rendszeres gyermekvédelmi támogatásra. A 160 ezer halmozottan hátrányos helyzetű tanulóknak, mintegy 60% lehet roma/cigány tanuló. Az általános iskolások esetében ez az arány 80%. Bár napjainkban is foglalkoztatja a közvéleményt, hogy miért van szükség deszegregációra.

Magyarország iskoláira jellemző, hogy hasonló társadalmi pozíciójú gyermekek alkotnak egy tanulóközösséget, ők tanulnak egy intézményben, egy osztályban vagy éppen egy szegregált osztályban. A szegregáció nem egyszerűen esetünkben a roma/cigány gyerekek külön oktatását jelenti, hanem ennek következtében megjelenő oktatási feltételek, szolgáltatások minőségének alacsony szintjét. A szegregált oktatási intézményben, illetve osztályban a tanárok sem motiváltak, és a tanulók sem motiváltak, amely fakadhat az otthoni aluliskolázott családi indíttatásból vagy éppen a kortársak

---

¹¹¹ Szabóné Kármán Judit szerk. Kopp Mária (2008): *A roma/cigány népesség helyzete Magyarországon*. p.7. Letöltés helye és ideje: <http://www.szabonekarmanjudit.hu/publikaciok> 2016. 09.30.

hatása is nagy szerepet játszik. A szegregált oktatási intézményekben a tanárok sem követelnek annyit a tanulóktól, mint egy normális osztályban, hiszen sok esetben az etnikai háttér, és a szociális hátrány miatt a tanulóknak nincs lehetőségük megfelelően készülni tanulmányi előmenetelük sikeres teljesítésére. Gyakran az otthoni környezet is visszahúzó, de egy szegregált oktatási intézmény a roma/cigány tanulót sem készíti fel egy integrált középiskolába való bejutásra. A szegregált oktatási intézmények minden esélyt elvesznek a hátrányos helyzetű legnagyobb esetben roma/cigány tanulóktól, hogy sikeresen tudjanak érvényesülni az oktatásban, majd később a munkaerőpiacon. Arról pontos adat nem áll rendelkezésre, hogy a hátrányos helyzetű tanulók mekkora arányát követően indul meg az oktatás minőségének csökkenése. A hazai szakirodalom 20-25%-os arány alatt tekinti ideálisnak a hátrányos helyzetű tanulók egy osztályba helyezését. Efölött már csökkenhet az oktatás színvonalának és minőségének csökkenése. Gettósodó iskoláról akkor beszélhetünk, ha a hátrányos helyzetű tanulók aránya 30-50%, gettóiskoláról akkor, ha ez az arány 50% felett van.

Az integrációs törekvések és egyáltalán az integráció fő célja, hogy ezeket a hátrányos helyzetű sok esetben roma/cigány tanulókat egyenletesen osszák el iskolák, osztályok között, úgy, hogy a tanulóközösségekben arányuk alacsony legyen és később se következzen be az újra osztás, vagyis, hogy minden hátrányos helyzetű roma/cigány tanuló egy osztályba, vagy külön iskolába kerüljön.

Szükséges kiemelni néhány példát, amely azt mutatja meg, hogy megfelelő szakmai koncepcióval és szociális érzékenységgel, tenni akarással lehetséges a nagy hátrányból induló gyerekek felzárkóztatása és továbbtanulásra ösztönzése. A rendszerváltás után létrejöttek olyan intézmények, melyek megálmodói belátták, hogy a magyarországi cigányság oktatását meg kell reformálni. Olyan pedagógusokra van szükség, akik nem egy előre megírt tanterv szerint, hanem saját kreativitásukat is hozzáadva képesek minőségi oktatásban részesíteni a gyakran súlyos hátrányból induló roma fiatalokat. A Józsefvárosi Tanodát például egy kutatás hívta életre. 1995 szeptemberében egy kutatást végzett az Önkormányzat Önálló Cigány Kisebbségi Csoportja, melyből kiderült, hogy a középiskolát elkezdett gyerekek 67%-a első év után lemorzsolódott hátrányait nem tudta kompenzálni. A tanoda programok általános és középiskolásoknak egyaránt igénybe vehető. Sok olyan fiatalnak segítenek, délutáni foglalkozások keretében, akik eléggé motiváltak, de lehetőségük nem lenne megfelelő segítséget kérni bizonyos tantárgyakból. A tanoda programokban teljesen a gyerekek érdekét és egyéni haladását helyezik előtérbe az életkori sajátosságokat figyelembe véve.¹¹² Gyakran egy roma/cigány gyereknek ez az az esély, ahol megfelelő segítséget kaphat és motivációt is a továbbtanulására nézve. Tény, hogy rengeteg roma/cigány fiatal motivált lenne, hogy tovább tanuljon és felsőfokú oklevelet, esetleg egyetemi diplomát szerezzen, de ha el is jut a középiskolába, a hátrányok még jobban kiéleződnek. A Hegedűs T. András Alapítványi Szakiskola igazgatója, Csillei Béla, látta tanári pályája kapcsán, hogyan morzsolódnak le a roma/cigánygyerekek, különböző családi és szociokulturális okok miatt. Ezért az alapítványi iskola megnyitásakor fontos szempont volt, hogy átérezzék a gyerekek és családjaik problémáját, így a kezdetekben mivel a családok nem tartották fontosnak a továbbtanu-

---

¹¹² Labodáné Lakatos Szilvia – Romsits Anita (2000): *Utak a cigány gyermekekhez. Felzárkóztató programok a cigány/roma gyerekek oktatásában.* p.589. Letöltés helye és ideje: http://www.hhrf.org/kisebbségkutatas/kk_2004_04/cikk.php?id=1293

lást, a gyereket sem ösztönözték és anyagilag sem támogatták ezért az intézmény igazgatója minden reggel saját autóval vitte be a gyerekeket az intézménybe. Az áttörés 2000 júniusában következett be, amikor 24 roma/cigány fiatal szerzett érettségi bizonyítványt az intézmény falai között.¹¹³ Ez szinte egyedülállónak bizonyult, hiszen azelőtt csak a pécsi Gandhi Gimnázium büszkélkedhetett ilyen eredménnyel. Tudnunk kell, hogy az alapítványi szakiskola nem csak roma/cigány tanulók által látogatott iskola, bár kezdetben csak az volt. Olyan nem roma/cigány fiatalok is járnak ide, akik valamilyen tanulási nehézséggel küzdenek. Az első évben szinte csak a hátrányok leküzdésére fókuszálnak, aztán a következő években szakmára és érettségi vizsgára készülnek. A sikeres érettségi vizsga után lehetősége nyílik a fiataloknak, hogy a „Roma Esély”-ként emlegetett intézményből felsőoktatásba léphessenek, melyhez a megfelelő segítségnyújtás sem maradt el. Ezen felül számos más kezdeményezés is életre kelt, ösztöndíjak, különböző tehetséggondozási intézmények középiskolások számára. 2003-as felmérés szerint, ugyan még mindig későn fejezik be az általános iskolát, de talán a tehetséggondozó programoknak köszönhetően a 20-24 éves romák/cigányok 82,5%-a rendelkezik általános iskolai végzettséggel és sokan szakközépiskolába, vagy gimnáziumba tanulnak tovább.¹¹⁴ Ez köszönhető az iskolákban megnövekedett helyeknek is, hiszen minden iskolának szüksége van a tanulóira és a roma/cigány fiatalok, ha támogatást kapnak, legyen az lelki vagy anyagi, nagy eséllyel végzik el a középiskolát. Bár a középiskolába járó roma/cigány diákok első két éve a legnehezebb, mégis aki érettségi bizonyítványt szerez sikeresen vette az akadályt és akár felsőoktatásba is jelentkezhet.

A 2011-es népszámlálási adatok szerint 315583 fő vallotta magát romának/cigánynak.¹¹⁵ Ez az adat azért is érdekes, mert 2003-ban a roma/cigány népesség aránya sokkal magasabb volt.

A KSH 2011-es adatai jól szemléltetik, hogy még az összlakosság 0,4%-a, a romák/cigányok 5,5%-a analfabéta.¹¹⁶ Az iskolázottsági mutatók lassú javulást mutatnak a 90-es évekhez képest, már egyre többen kezdik meg az oktatást közép és felsőfokon, de még mindig nagy az iskolát elhagyók száma. Az adatok szerint amíg a többségi társadalom 12,9%-a rendelkezik diplomával, addig a romák/cigányok 0,7%-a kap oklevelet, a főiskola, illetve egyetem elvégzését követően.

A 2011-es Népszámlálás adatai szerint a roma/cigány fiatalok körében jóval alacsonyabb az érettségi vizsgával rendelkezők száma, mint a többségi társadalom körében. A negyven év alatti roma/cigány nők, jóval többen rendelkeznek érettségi vizsgával, mint a velük egykorú férfiak, ez is egy fajta tudatosságra és jövő építésre utal.

A 2011-es adatok szerint a romák/cigányok közül 2607 fő rendelkezik felsőfokú oklevéllel, ebből a 1319 férfi, és 1288 nő. Mindkét nemnél megfigyelhető, hogy a 30-39 éves korosztályban a legnagyobb a diplomával rendelkezők aránya, a férfiaknál ez a szám 456,

---

¹¹³ Labodáné – Romsits (2000): p.592.

¹¹⁴ Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella (2004): *A magyarországi cigányság 1971–2003*. p.80. Gondolat Kiadó, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest

¹¹⁵ KSH (2011): Országos adatok. Letöltés helye és ideje: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_orosz_2011.pdf 2016. 09.10.

¹¹⁶ KSH (2016): Statisztikai tükör. Letöltés helye és ideje: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1516.pdf> 2016.11.23

még a nőknél 464 fő. A diplomával rendelkező romák/cigányok száma még mindig nagyon alacsony mutatókat mutat, mindössze 1,2% az, aki diplomával rendelkezik, bár ebből az adatból is kimagasló a népszámlálás idején megkérdezett 25-29 éves nők aránya, 2,4%-a rendelkezik diplomával, a férfiak tekintetében a 40 év feletti roma/cigány lakosoknál több férfi rendelkezik diplomával, mint nő. Csongrád megyében összesen 59845 befejezett felsőfokú végzettségű ember él. Ha összehasonlítjuk ezt a számot az összes diplomával rendelkező roma/cigány számával máris riasztóan nagy különbségre leszünk figyelmesek. 2607 fő rendelkezik az összes roma/cigány lakos közül diplomával.¹¹⁷ A felsőoktatásban tanuló roma/cigány fiatalok számát illetően pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre. A roma/cigány identitás vállalása önbevalláson alapul, a fiatalok legtöbbször nem vallják be származásukat, identitásukat a diszkrimináció elkerülése miatt. Gyakran a hátrányos helyzetű tanulókat is a roma/cigány tanulókkal hozzák összefüggésbe. Az EMMI 2012-es jelentése szerint a felsőoktatásba felvett hallgatók 6,5% volt hátrányos helyzetű. Ebből arra következtethetünk, hogy körülbelül 4% volt roma/cigány származású is.

Az oktatási intézmények mellett néhány évvel ezelőtt megjelent a Roma Szakkollégiumok köre.

„A szakkollégium magas színvonalú szakmai képzést folytató, közösségformáló, autonóm intézmény, melynek célja a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség kinevelése.”¹¹⁸ A leendő roma értelmiség „kinevelését” célozza meg ez a program, mely az egyházakkal karöltve, 2011 óta immár 7 intézményt működtet.¹¹⁹ Az állami és az egyházi fenntartás együttműködésére jó példa a szegedi felsőoktatás esete, amikor a két intézmény (GFF és SZTE) hallgatói egy roma szakkollégiumban, a Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium (SZKRSZ) kereteiben tanulnak, élnek diákéletet, valósítják meg magukat. Az ingatlan az SZTE tulajdonában van, a SZKRSZ-t a Szeged-Csanádi Egyházmegye működteti, tartja fenn.¹²⁰ Vannak az országban olyan szakkollégiumok is, amelyek szintén roma/cigány szakkollégiumok, de nem egyházi fenntartás alatt állnak, ilyen például a Pécs városában működő

¹¹⁷ Csongrád megyében a 2011-es népszámlálási adatok szerint 5006 fő vallotta magát romának/cigánynak. Tíz év alatt 59%-al gyarapodott a számuk. Szegeden 1600 főre tehető a romák/cigányok száma (KSH 2011)

¹¹⁸ ADITUS Tanácsadó és Szolgáltató Zrt. (2011): Szakkollégiumi helyzetkép felmérése. Letöltés helye és ideje: http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/ofi_szakkollegiumi_helyzetkep_felmerese.pdf 2016. 10.20.

¹¹⁹ Ld. még. Jenei Teréz (2015): Cigány/roma civil szervezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In: Kozma Tamás – Kiss Virág Ágnes – Jancsák Csaba – Kéri Katalin [szerk.]: *Tanárképzés és oktatáskutatás*. Debrecen: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA); Pusztai Gabriella – Bocsi Veronika – Ceglédi Tímea (2015) [szerk.]: *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Nagyvárad; Budapest: Partium–PPS–Új Mandátum

¹²⁰ Bővebben: Jancsák Csaba (2015): *So keres SZKRSZ? A Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium felsőoktatási és munkaerő-piaci eredményességhez való hozzájárulása értékszociológiai megközelítésben*. Szeged: Belvedere Meridionale; Jancsák Csaba (2016): *The Contribution of Christian Roma Special College of Szeged to the Effectiveness of Higher Education and Labor Market in a Value Sociology Approach. Belvedere Meridionale* 28:(1) pp. 82-92. (2016)

Wlislócki Henrik szakkollégium.¹²¹ Az ilyen intézményekben általában 60%-ban roma hallgatók vannak. Ha csak az egyházi szakkollégiumokat nézzük, ahol a hallgatók száma 30-50 fő közé tehető, és 7 intézményről beszélünk akkor körülbelül 200 roma/cigány hallgatót számol az egyházi fenntartású roma/cigány szakkollégiumok hálózata. Tehát évről évre magasabb lesz azok száma, akik diplomás, értelmiségi romák/cigány lesznek. Az első ilyen kezdeményezés viszont visszanyúlik 1996-ig, amikor is a Roma Polgárjogi Alapítvány Horváth Aladár vezetésével megnyitotta a Romaversitas Alapítványt, mint láthatatlan roma/cigány szakkollégiumot. Az alapítvány létrehozói tudták, hogy szükség van egy rendszerváltás után kinevelődött roma/cigány értelmiségi rétegre, viszont azt is látták, hogy sok roma/cigány fiatal olyan hátrányokból indul, amelyeket az intézmény támogatása nélkül a roma/cigány fiatalok egyedül nem tudnánk megvalósítani. Továbbá szeretnék volna összefogni az ország minden részéről a főiskolás és egyetemista roma/cigány fiatalokat. Rengeteg szabadegyetemi kurzust szerveztek, nyelvi kurzusukat és roma/cigány identitást építő közösségi programokat egyaránt. Segítségükre volt a Soros Alapítvány, aki rengeteg roma/cigány fiatalnak adott esélyt és anyagi támogatást, hogy a diplomások közé léphessenek. A demokratikus jogállam megszilárdulása után a Soros Alapítvány kivonult hazánkból, helyette a fent említett kormányprogramok léptek színre. A köztudatban sokáig az volt, hogy roma/cigány nem lehet egyetemista, vagy éppen diplomás. Mikor elkezdtek beszivárogni a felsőoktatásba, a többségi társadalomnak rá kellett jönniük, hogy ezek a fiatalok általában alacsony szociokulturális háttérrel rendelkeznek, és mindenféle anyagi és tárgyi segítséget meg kell adni nekik, hogy kinevelhessenek, egy új roma/cigány értelmiségi réteget ezzel is segítve a cigányság felemelkedését. A roma/cigány értelmiség kinevelése egyfajta társadalompolitikai cél is. Szükség van sajátroma/cigány értelmiségiek, és politikai aktivitást mutató egyénekre egyaránt, hiszen a roma/cigány társadalomnak is szüksége van példaképekre, és kiemelkedő diplomás emberekre egyaránt. Eddig nagyon kevés roma/cigány fiatal jutott be a felsőoktatásba. 2001-es első éves hallgatók szociológiai vizsgálata alapján a megkérdezett fiatalok 2,8%-a vallotta magát roma/cigány származásúnak, és őket még nem sorolhatjuk a diplomások közé, hiszen még nem rendelkeztek felsőfokú oklevéllel a megkérdezés pillanatában, ma már a felsőoktatásban tanuló roma/cigány fiatalok arányát 4%-ra becsülik, amely az eltelt évekhez képest kiugróan magas szám. Egy roma/cigány fiatal számos olyan tényező is segítheti a felsőoktatásba jutáshoz, melyre nem is gondolnánk. Egy kis hátrányos helyzetű településen élő roma/cigánygyereknek példaképe lehet a polgármester, az orvos, a védőnő, a tanár, akiket szeretne utánozni, így a tanulási kedve megnő, majd később szülői támogatással, mert itt a szülők is észreveszik a gyermek motiváltságát, segítik, hogy felsőoktatásba eljusson.

Diplomaszerzés lehetősége motivációt nyújthat egy fiatalnak, egy közösség, kollégium, illetve szakkollégium pedig támogatást. Egyértelműen elgondolkodtató, hogy a felsőoktatási arányok a romák/cigány esetében mekkora változásokat mutattak, az eltelt évek alatt, ez annak köszönhető, hogy az 1950-

---

¹²¹ Forray R. Katalin – Galántai László – Trendl Fanni (2015) [szerk.]: *Cigány diákok a felsőoktatásban*.

Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet; Fanni Trendl – Aranka Varga (2015): 'As we see it' – Roma student college project presented from the viewpoint of the participants

In: Varga Aranka [ed.]: *Challenge Evaluation of the Roma Student College Project in Pécs*. Pécs: PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

60-as években felgyorsult a gazdaság, megváltozott a foglalkoztatottak aránya, és a foglalkoztatási szektorok, ekkor jöttek létre, elsőgenerációs értelmiségek gyakran munkás és parasztesaládokból. Ebben az időszakban nyílt meg a kisebbségek előtt is az értelmiségi pálya. Az eddigi kutatások közül nagyon keveset találunk olyat, ahol felsőoktatásban tanuló romákról írnak. Inkább probléma centrikus a megközelítés, mintsem a sikeres egyénekéről írnak. Forray R. Katalin kutatásaiból kiderül, hogy a felsőoktatás különböző képzéseiben egyre többen jelennek meg az érintett csoport hallgatói. Ilyen például a jogi és a műszaki képzési terület, az orvosi pálya. Sőt már nem csak a romungrok (magyar cigányok) hanem a nagyobb hátrányból és elmaradottabb szocializációs közegből jött oláh és beás cigány fiatalok is egyetemi oktatásban vesznek részt. Kertesi Gábor az 1990-es évek közepén vizsgálta a roma/cigány fiatalok továbbtanulását, ekkor kimutatta, hogy nagymértékű a lemaradás a felsőoktatási továbbtanulást illetően. Coleman szerint vannak olyan objektív tényezők, melyek befolyásolják a magas iskolai végzettséget, ez nagyobb mértékben igaz a roma/cigány hallgatók esetében. Coleman a gazdasági, emberi és társadalmi tőkéről beszélt. A gazdasági tőke az ő értelmezésében az a gazdasági helyzet, amely a család pénzügyi helyzetét jelenti. Ez a helyzet magába foglalja a gyermek továbbtanulásának támogatását a tanszerek, eszközök megvásárlását és a tárgyi környezet biztosítását egyaránt. Az emberi tőke kategóriájába a szülők iskolai végzettsége, még a társadalmi tőke a családi háttérre vonatkozik. Utóbbiba beletartozik a szülő és gyermek közötti kapcsolat, a szülők viszony az iskolához és tanuláshoz. Ha a szülők pozitív viszonya a tanuláshoz, nem eléggé hangsúlyozott, akkor az emberi tőkerész, tehát a magas iskolai végzettség nem hasznosul a gyermek számára.¹²² Párhuzamosan ezzel, olyan családokban, ahol az emberi tőke alacsony, ez a helyzet áll fent a romák/cigányok esetében is, ahol sok esetben a szülők iskolai végzettsége nagyon alacsony, de a társadalmi tőke magas, tehát hangsúlyozzák a tanulás fontosságát, akkor az ilyen családból származó gyermek nagyobb sikereket érhet el, mint az, akinél sok az emberi, de alacsony a társadalmi tőke. Kevesen tudják azt is, hogy a felsőoktatásban a roma/cigány nők aránya magasabb, mint a férfiaké, de a diplomások aránya közel megegyező. Minek köszönhető ez? A cigányság fejlődésnek indult jó néhány tekintetben, a fent említett cigánytelep felszámolás és a szülők hozzáállásának megváltozása is. 1971 és 1993 között a cigánytelepeken élők száma nagy csökkenést mutatott. Tudnunk kell, hogy nem a teljes magyarországi cigányság élt szegregált lakókörnyezetben. Az oláh és beás cigány csoportokra volt jellemző, hogy a falvakon, városokon kívül éltek és nem érintkeztek a többségi társadalom tagjaival. Az asszimilálódott környezet nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a roma/cigány fiatalok felsőoktatásba kerülhessenek, de a lakóhely megváltozása is segítette ebben őket. 1971-ben az oláh cigányok 75%-a, beás cigányok 48%-a élt cigány telepen, 1993-ban pedig az oláh cigányok 4,9%-a beások 1,1%-a élt telepen.¹²³ Ez a lépés, a megfelelő integráció is lehetővé tette, hogy a megfelelő motivációt megkapva a továbbtanulás útjára lépjen a roma/cigány fiatal. Úgy hiszem a legfontosabb változás, amiért egyre több fiatal jelentkezik felsőoktatásba, hogy a tradicionális roma/cigány szokások, feladatok háttérbe

¹²² James S. Coleman (1998): *A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében*. p.48. Aula kiadó, Budapest.

¹²³ Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella (2004): *A magyarországi cigányság 1971–2003*. p.38. Gondolat Kiadó, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest

szorultak, így például a nőknek is iskolázottnak kell lenniük, mert másképp nem tudnak érvényesülni a munkaerőpiacon. A roma/cigány nőknek hatalmas szerepük van a roma/cigány társadalomban. A háztartás, a gyermeknevelés a család összetartása, mind a roma nők feladata, ha mégis sikerül kitörniük ebből a szerepből és tanulni szeretnének vágyaikat megvalósítani, akkor sok esetben a saját közösségük kirekesztését vonja maga után. Azok a roma/cigány nők viszont, akik tradicionális szerepükből kiléptek, és már fiatal koruktól tanultak, őket szüleik nem kényszerítették korai házasságra, és a megváltozott családi háttérnek köszönhetően tudtak magas iskolai végzettséget szerezni. Azok a roma/cigány nők, akik házasság után kezdtek el tanulni, gyakran diplomát szerezni, kutatások alapján náluk magasabb volt a válások aránya és a közösség kirekesztése is, mint azoknál, akik fiatalon léptek a felsőoktatásba. Az értelmiségi roma/cigány nőknek a házassági kapcsolataik később köttenek, és általában magasabb státuszú nem roma/cigány férfival kötnek házasságot, a gyermekvállalás is kitolódik gyakran 30 éves korukra. Ezek a nők, nagyon jól megértik magukat nem roma/cigány férjükkel, azonban nagy ellenállással találkozunk a roma/cigány nő a férfi családját illetően. Tehát gyakran évek múltán kezelik egyenrangú félként az értelmiségi roma/cigány nőt.¹²⁴ Fent már említést kapott a cigánytelepekről való elköltözés, azért fontos itt is megemlíteni, mert akik értelmiségiekké váltak szüleik törekedtek az asszimilálódásra, és az értelmiségivé vált romák/cigányok töreksenek megfelelő életkörülményeket biztosítani maguknak, tanulva szüleik sok munkával megteremtett alapjait tovább építve.

Összegzés

Összefoglalásom a magyarországi felsőoktatást és a romák/cigányok a magyar felsőoktatásban témát mutatta be. Említésre kerültek olyan hazai kutatók vizsgálatai, mint Kemény István, Szabóné Kármán Judit, Forrai R. Katalin valamint Örkény Antal és Gazsó Ferenc, valamint azok az eddigi tapasztalatok, amelyek a téma feldolgozása szempontjából relevánsak. A dolgozat egyik vezérfonalát a magyarországi felsőoktatás bemutatása adta. A felsőoktatás finanszírozása 1990-ben a rendszerváltást követően megváltozott. A munkából az is kiderült, hogy a kormány jelenleg a felsőoktatás finanszírozási struktúrájának változását tűzte ki célul. Fejlett nyugati országok statisztikai adatait bemutatva a magyar kormány úgy véli a megváltozott finanszírozással, még több hallgatót tudna a magyar felsőoktatás fogadni. Az is látható, hogy a 2008-as válság nagyon rányomta bélyegét az oktatásra, hiszen a hallgatók száma évről évre csökken, rengeteg hallgató sikeres záróvizsgát tesz, de diplomát a nyelvvizsga bizonyítvány hiánya miatt nem kap. A munka második részében a roma/cigány fiatalok kerültek bemutatásra. Elkésérítő, hogy a roma/cigány társadalom még mindig évtizedes lemaradást mutat az oktatás terén a többségi társadalom tagjaival szemben. Még ha a rendszerváltás időszakában a szakmunkások

---

¹²⁴ Kozma Tamás szerk. Mlakár Zsófia (2002): Roma/cigány értelmiségiek iskolai karrierje. p.153. Letöltés helye és ideje: <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00098/pdf/iq2005-11.pdf> 2016. 07.23.

száma magas volt, a felsőoktatásba a diákok mindössze 2%-a került. Tehát nem jelenthetjük ki egyértelműen, hogy a roma/cigányok között létezne egy értelmiségi középosztály, mivel rengeteg roma/cigány értelmiségi már nem vállalja fel származását. Sok roma/cigány gyermek iskolai előmenetele már az általános iskolában eldőlt. Ez a szegregált oktatásnak tudható be, mert a tanárok és gyakran az iskola és a szülők is úgy döntenek, hogy jobb a gyermeknek a megszokott környezet, ha ugyan olyanok között tanul, akik hasonló társadalmi pozícióval rendelkeznek. A szegregált iskolák felszámolása már elkezdődött. Másodsorban nagy eredménynek számít, hogy a kormány segíti a roma/cigány fiatalok felzárkózását.

Felhasznált irodalom

2005. ÉVI CXXXIX. TÖRVÉNY Letöltés helye és ideje:
<https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0500139>.TV 2017. április 1.
- ADITUS TANÁCSADÓ ZRT (2011) – *Szakkollégiumi helyzetkép felmérése*. Letöltés helye és ideje:
http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/ofi_szakkollegiumi_helyzetkep_felmere.pdf 2016. október. 20.
- KÁLLAI ERNŐ (2006) – *Átszervezések kora*. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások, Budapest
- EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA (2015) *Felsőoktatási statisztikai gyors-tájékoztató a 2015/2016. tanév eleji (2015.10.15-i) adatgyűjtés adataiból*. Letöltés helye és ideje:
http://www.kormany.hu/download/f/c9/80000/Gyorstajekoztato_20151015_20151102.pdf 2017. március 20.
- FEJES JÓZSEF BALÁZS – SZÜCS NORBERT (2013): *Szegedi és Hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató hallgatói mentorprogram öt év tapasztalatai*. Belvedere, Szeged
- FORRAI R. KATALIN (évsz.n.): *Társadalmi egyenlőség és a jövő feladatai*. Letöltés helye és ideje: <http://www.forrayrkatalin.hu/doski/Edu2011.pdf> 2017. március 16.
- FORRAY R. KATALIN – GALÁNTAI LÁSZLÓ – TRENDL FANNI (2015) [szerk.]: *Cigány diákok a felsőoktatásban*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet
- HABLICSEK LÁSZLÓ (2007): *A roma népesség iskolázottságának területi alakulása*. Kisebbségkutatás, 2007.4. sz. Letöltés helye és ideje:
http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=341992016. július 20.
- JAMES S. COLEMAN (1998): *A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében*. AULA Kiadó, Budapest

- JANCSÁK CSABA (2015): *So keres SZKRSZ? A Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium felsőoktatási és munkaerő-piaci eredményességhez való hozzájárulása értékszociológiai megközelítésben*. Szeged: Belvedere Meridionale
- JANCSÁK CSABA (2016): The Contribution of Christian Roma Special College of Szeged to the Effectiveness of Higher Education and Labor Market in a Value Sociology Approach. *Belvedere Meridionale* 28:(1) pp. 82-92. (2016)
- JENEI TERÉZ (2015): Cigány/roma civil szervezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In: KOZMA TAMÁS – KISS VIRÁG ÁGNES – JANCSÁK CSABA – KÉRI KATALIN [szerk.]: *Tanárképzés és oktatáskutatás*. Debrecen: Magyar Nevelés- és Oktáskutatók Egyesülete (HERA)
- KARDOS KATALIN (2012): *Roma/cigány származású hallgatók és a felsőoktatási tehetőség gondozó kapcsolata*. Kapocs folyóirat, 2014. XIII. 1. sz. Letöltés helye és ideje: <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/kapocs-letoltheto--lapszamai/kapocs-2014/125/news> 2016. július 21.
- KEMÉNY ISTVÁN (1995): *Romák és az iskola*. Educatio folyóirat, 1996. I. sz. Letöltés helye és ideje: http://www.hier.iif.hu/hu/educatio_reszletes.php?id=34 2016. július 20.
- KEMÉNY ISTVÁN- JANKY BÉLA- LENGYEL GABRIELLA (2004): *A magyarországi cigányság 1971- 2003*. p. 38, 80. Gondolat Kiadó, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest
- MLAKÁR ZSÓFIA (2002): *Roma/cigány értelmiségiek iskolai karrierje*. p. 153. Iskolakultúra, 2005.11. sz. Letöltés helye és ideje: <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00098/pdf/iq2005-11.pdf> 2016. július 21.
- Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium – Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság (2011) *Nemzeti Társadalmi, Felzárkózási stratégia*. p.49. Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest
- KSH NÉPSZÁMLÁLÁSI ADATOK (2011) Letöltés helye és ideje: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf 2016. július 21.
- LABODÁNÉ LAKATOS SZILVIA – ROMSITS ANITA (2000): *Utak a cigány gyermekekhez. Felzárkóztató programok a cigány/roma gyerekek oktatásában*. Kisebbségkutatások, 2004.4.sz. Letöltés helye és ideje: http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2004_04/cikk.php?id=1293 2016. szeptember 23.
- MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE (2011) Letöltés helye és ideje: <http://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf>, 2017. március 20.
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA (2015) – *Fokozatváltás a felsőoktatásban*. Letöltés helye és ideje: <http://www.kormany.hu/download/d/90/30000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20koncepti%C3%B3.pdf> 2017. március 2.

- ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA (2016) – *Finanszírozási reform a felsőoktatásban* –
 Letöltés helye és ideje:
http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_42_felsooktatas_finanszirozas.pdf/06bb7668-7571-4c9a-a139-086e91a0ca38 2017. március 3.
- PUSZTAI GABRIELLA – BOCSI VERONIKA – Ceglédi Tímea (2015) [szerk.]: A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához. Nagyvárad; Budapest: Partium–PPS–Új Mandátum
- SZABÓNÉ KÁRMÁN JUDIT (2008): A roma/cigány népesség helyzete Magyarországon. IN KOPP MÁRIA (szerk.): *Magyar lelkiállapot*. Budapest, Semmelweis Kiadó Letöltés helye és ideje: <http://www.szabonekarmanjudit.hu/publikaciok> 2016. szeptember 30.
- SZVERLE SZANDRA (2016): *Roma fiatalok felsőoktatási dilemmái a Szegedi Tudományegyetemen* - Kari Tudományos Diákköri Konferencia kézírata. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző kar
- FANNI TRENDL – ARANKA VARGA (2015): 'As we see it' – Roma student college project presented from the viewpoint of the participants. In: Varga Aranka [ed.]: *Challenge Evaluation of the Roma Student College Project in Pécs*. Pécs: PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék